

професійно-творчих потреб, що суттєво впливають на розвиток творчих можливостей майбутнього фахівця, його соціально-психологічних установок, пов'язаних із власною навчальною діяльністю, зумовлюють активність в оволодінні знаннями. Вони також є фактором, який визначає професійне зростання вчителя і стимулюють розвиток особистості загалом.

Висновки. Проведене дослідження та одержані результати дають підстави вважати, що проектування навчального процесу під час фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва проходить ефективніше при реалізації певних педагогічних умов.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Застосування педагогічних умов забезпечує інноваційну спрямованість сучасного навчального процесу, оскільки таке середовище збагачує навчальну працю, формує навички творчої діяльності, допомагає реалізувати інтелектуальний та творчий потенціал майбутнього вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волобуєва Т. Б. Інформаційні технології в освіті : методичний посібник / Т. Б. Волобуєва. – Донецьк : Каштан, 2007. – 138 с.
2. Лазарев В. С. Педагогическая инноватика: объект, предмет и основные понятия / В. С. Лазарев, Б. П. Мартиросян // Педагогика. – 2004. – № 4. – С. 11–21.
3. Матвієнко О. В. Створення моделі спеціаліста на засадах теорії освітньої інноватики / О. В. Матвієнко // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3 (44). – С. 44–52.
4. Основи нових інформаційних технологій навчання : посібник для вчителів / авт. кол. ; за ред. Ю. І. Машбиця ; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : ІЗМН, 1997. – 264 с.
5. Туманов И. Н. Подготовка художника-педагога и современная художественная культура / И. Н. Туманов // Искусство и образование. – 2003. – № 3 (25). – С. 32–38.
6. Филатова Е. В. Информационные технологии в контексте профессионального образования: концепции и модели / Е. В. Филатова // Информатика и образование. – 2007. – № 8. – С. 117–118.

Дата надходження статті: 03.11.2010 року.

Дата прийняття статті до друку: 25.11.2010 року.

УДК 378.22:78

Н. М. Буць,
асистент
(Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка)

СТРУКТУРА МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми. Сьогодні вищий навчальний заклад покликаний формувати особистість майбутнього вчителя, плекати унікальну індивідуальність, виховувати такого педагога, який, за словами Т. Шевченка,

"...був би апостолом правди й науки та уособленням совісті нації [3, с. 76]". У Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту" визначаються стратегічні напрями та нові підходи до професійної підготовки вчителів, зокрема культурологічний, який має на меті розвиток культури вчителя.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання розвитку культури вчителя привертає увагу теоретиків і практиків. Автори фундаментальних педагогічних праць зосереджують увагу на питаннях формування особистості вчителя та на окремих аспектах його професійної діяльності, зокрема екологічної (З. Гришин, Н. Юшманов, Д. Яковлев), фізичної (М. Віленський, В. Внуков), духовної культури майбутнього вчителя як передумови його високого професіоналізму (О. Абдуліна, Ю. Алферова, В. Бондар, Я. Бурлака, І. Зязюн, О. Мороз, В. Сластьонін, Н. Хмель, М. Ярмаченко), педагогічної (А. Барабанщиков, О. Бондаревська, М. Букач, О. Гармаш, В. Гринькова, Т. Іванова, Н. Комар, С. Муцинов, О. Рудницька), музичної (Л. Арчажнікова, Ю. Алієв, А. Болгарський, Н. Ветлугіна, М. Гузій, З. Кальниченко, Л. Коваль, О. Радинова, Г. Падалка, Г. Рєзанова, О. Сохор, Р. Тельчарова, Л. Хлебнікова, Г. Шостак та ін.).

Незважаючи на те, що проблема музичної культури людини мала місце в дослідженнях учених-педагогів, на сьогодні не існує єдиної структури музичної культури особистості вчителя. **Мета статті** – розкрити структуру музичної культури майбутнього вчителя.

Процес виховання музичної особистості є тривалим і непростим. Її формування починається в родині і визначається мистецькими традиціями сім'ї, загальною та художньо-естетичною культурою, ставленням до музичного мистецтва, створенням відповідного музично-естетичного середовища тощо. Подальший розвиток музичної культури людини продовжується в навчальних закладах, у процесі професійної підготовки, саморозвитку та самовиховання особистості. Нижче ми проаналізуємо погляди провідних науковців на сутність і структуру музичної культури.

О. Радинова трактує поняття "музична культура" як взаємодію різних видів музичної діяльності, їх результат (музичні твори, їх сприйняття, виконання), а також процес цієї діяльності, у ході якого формується музично-естетична свідомість людини: інтереси, потреби, установки, емоції, переживання, почуття, естетичні оцінки, смаки, ідеали, погляди, теорії. Музичну культуру науковець розглядає як специфічну субкультуру певної соціальної групи, в якій визначає два компоненти: 1) індивідуальна музична культура дитини, яка включає її музично-естетичну свідомість, музичні знання, уміння та навички, які склалися в результаті практичної музичної діяльності; 2) музична культура певного соціуму, що включає твори народного та професійного музичного мистецтва та різні інститути, які регулюють музичну діяльність дітей та задовольняють музичні потреби. О. Радинова доходить висновку, що в основі індивідуальної музичної культури особистості є музично-естетична свідомість, яка формується у процесі музичної діяльності. Через музично-естетичну свідомість відбувається осмислення музичних творів і своїх вражень [7].

Л. Горюнова акцентує увагу на питаннях духовності, творчості та естетичному ідеалі. Вона вважає, що загалом поняття "музична культура" може інтерпретуватися як "створення свого власного внутрішнього світу через

творчість засобами різних видів художньої діяльності [5, с. 9]". Структура музичної культури, на її думку, складається з таких компонентів: інтерес до музики, естетичне споглядання, художньо-образне мислення, творчість у різноманітних формах спілкування з мистецтвом, включаючи музичну діяльність, а також естетичний смак [5, с. 10–11]. Д. Кабалевський трактував музичну культуру школярів як єдність трьох компонентів: музичного досвіду, музичної грамотності та музично-творчого шляху дитини. У його схемі основне місце належить музичній грамотності, бо вона пов'язана з духовним розумінням музики, з розвитком художнього сприйняття [6, с. 235].

Процес творчого зростання в контексті проблем опанування музичної культури школярів і вихід на рівень їхньої духовної самореалізації не можна обмежувати періодом навчання. Духовне становлення особистості триває безперервно впродовж усього життя. О. Критська, Л. Школяр стверджують, що цей процес може здійснюватися на основі трьох компонентів музичної культури: музичного досвіду, музичної грамотності й музично-творчого розитку [2, с. 8]. Музичний досвід вони розглядають як першооснову музичної культури дитини, який визначається музичним і життєвим світоглядом. Зокрема, за Л. Беземчук, межі критеріїв музичного досвіду розширюються за рахунок рівня загальних відомостей про музику; наявності інтересу, визначення уподобань і переваг; мотивації звернення дитини до тієї або іншої музики [2, с. 9].

Музичну грамотність науковці трактують як інтегровану якість музичної культури особистості. Духовне осягнення музичного мистецтва пов'язують з особливими якостями його сприймання: здатність усвідомлювати музику як живе й образне мистецтво; вміння на слух визначати характер музики та відчувати внутрішній зв'язок між характером музики та характером її виконання; особливе "відчуття музики", що дозволяє сприймати її емоційно, відрізнити погане від гарного; здатність на слух визначити автора незнайомої музики, якщо вона характерна для нього. Третім компонентом музичної культури школярів, за Л. Школяр і О. Критською, є музично-творчий розвиток. Здатність до творчості (креативності) як особливій якості особистості характеризується потягом до самореалізації та саморозвитку. У широкому сенсі творчість вони визначають як цілеспрямовану діяльність людини у сфері пізнання та перетворення дійсності. У музичному мистецтві творчість характеризується особистісним змістом і виявляється особливим умінням відтворювати, інтерпретувати, переживати музику. Творчість автори вважають показником розвиненості людини, а музичну творчість – як процес самопізнання, самоствердження, самовираження в їх єдності [2, с. 9].

Аналіз змісту професійної культури вчителя мистецьких дисциплін припускає наявність багатьох вимог, що характеризують здібності, бажання, вміння, навички, переконання, моральні та вольові якості спеціаліста. У своїх працях науковці Е. Абдулін, Л. Арчажнікова, А. Гордійчук М. Гришанович, О. Рудницька, Р. Тельчарова визначають провідні якості вчителя музики, розглядають різні аспекти його професійної діяльності.

У дослідженнях Л. Арчажнікової умовна модель майбутнього фахівця являє собою систему загальнопедагогічних і спеціальних знань, умінь і навичок вчителя; розвиток організаційних, пізнавальних, емоційних, дослідницьких напрямів у його роботі, а також вимог, які відображають зміст

музично-теоретичної, диригентсько-хорової, інструментальної та методичної підготовки. На її думку, основне завдання музично-естетичної культури вчителя музики має пряме відношення до емоційного напрямку його діяльності. У своїй роботі вчитель повинен чітко реагувати на всі прояви прекрасного в житті та мистецтві, формувати почуття прекрасного в учнях і підтримувати в них захоплення музичним мистецтвом [1].

А. Гордійчук зазначав, що зміни в духовному світі особистості майбутнього вчителя, зокрема його культури, у процесі спілкування з музичним мистецтвом, перш за все, пов'язані з індивідуальними та професійними особливостями, які залежать від ступеня культивування й удосконалення психологічного апарату (сприйняття, відчуття, уяви, переживання, фантазії, мислення); рівня емоційного конкретно-образного пізнання, широти світогляду, багатства світосприйняття, рівня теоретичної активності та соціалізації кожного індивідуума. Вчений пропонує таку структуру музичної культури вчителя початкових класів: сформованість інтересу до музики та характер музично-ціннісних орієнтацій; розвиток музично-педагогічних здібностей; оволодіння музично-педагогічними вміннями й навичками [4, с. 10].

На нашу думку, питання музичної культури майбутнього вчителя найбільш повно висвітлено у працях Р. Тельчарової [8]. Вона вважає, що музична культура фахівця не повинна обмежуватися набутими музичними знаннями. Освоєння та примноження музичної культури суспільства окремою особистістю відбувається за допомогою двох важливих компонентів: музичної діяльності (сприйняття, виконавство, творчість) та музичної свідомості, в центрі якої міститься музично-естетичний ідеал. Р. Тельчарова стверджує, що рівень музичної культури вчителя музики характеризується комплексом її проявів, до яких входять здібності, установки, знання, вміння, навички, оцінки. Усі ці складові музичної культури виникають на основі його музично-педагогічної діяльності та розвиненої музичної свідомості.

Складна система музичної культури вчителя має форму естетичного освоєння ним музичної культури суспільства та творчої самовідданості у педагогічній діяльності. Музична культура особистості виступає як єдність здібностей, музично-естетичних знань, навичок, поведінки, почуттів, оцінок і переконань. За Р. Тельчаровою, критеріями й ознаками музичної культури вчителя-музиканта є наявність і розвиток музичних задатків і здібностей, естетичних позицій особистості, ініціативи, установок на музично-педагогічну діяльність; системність і глибина музичних знань; музично-естетична активність, яка проявляється в уміннях, навичках як необхідних елементах музично-педагогічної творчості; розвиток почуттєво-ціннісного ставлення й образного мислення, що дає змогу орієнтуватися у різноманітності музичних цінностей; самовиховання ціннісних орієнтацій, сприйняття, естетичних переживань, оцінок, смаків, ідеалів і поглядів [8, с. 10]. На її думку, складові музичної культури особистості не вичерпуються вищевказаними поняттями. Р. Тельчарова виокремлює в структурі музичної культури п'ять підсистем: музикальність, мотиваційність, інформаційність, операціональність, оцінювальність.

Музикальність як підсистема музичної культури особистості являє собою комплекс здібностей, які забезпечують успіх музичної діяльності. Сфера музикальності вчителя полягає у всебічному розвитку музичних здібностей, у здатності до музично-естетичного сприйняття, виконання та інтерпретації

музики. Мотиваційна підсистема музичної культури вчителя музичних дисциплін включає все багатство установок особистості, які забезпечують музично-педагогічну діяльність: інтереси, переконання, мету, плани тощо. Мотиваційна сфера особистості майбутнього вчителя визначає умови розвитку її музично-естетичної культури загалом. Інформаційна підсистема музичної культури особистості являє собою систему знань учителя про музику, а саме: уявлення, поняття, судження, гіпотези, вчення, погляди, концепції, теорії. Всі вони є відображенням у музичній свідомості людини об'єктивних явищ і ставлення до музичного мистецтва. Операціональна підсистема – це сукупність усіх видів і форм музичної діяльності майбутнього вчителя та тих елементів, на основі яких вона складається: вміння, навички, звички, способи, методи й прийоми. Ця підсистема формується у процесі музичного навчання. На думку вченого, освічена людина здатна діяти у музичній сфері на рівні або слухача, або виконавця, або композитора. Професійна діяльність вчителя мусить охоплювати систему музично-теоретичних, диригентсько-хорових, вокально-хорових, інструментальних і методичних навичок. Оцінювальна підсистема музичної культури особистості вчителя мистецьких дисциплін включає особистісний елемент ціннісних уявлень, що формуються на основі досвіду музичного сприйняття та творчості. Вона пов'язана з розвитком музично-естетичних оцінок, поглядів, переконань майбутніх учителів. Отже, компоненти структури музичної культури функціонально пов'язані й визначають взаєморозвиток. У широкому значенні вона має усвідомлюватися як загальна вимога до спеціалістів вищої школи, що впливає на ефективність їхньої подальшої професійної діяльності.

Культурний педагог – це не вірець формально-етикетної шляхетності, а інтелігентна людина за своєю найвищою духовною сутністю, яка має творче й гуманне світобачення та світосприймання. Саме духовна культура є епіцентром формування особистості вчителя. Духовність і духовна культура є підґрунтям професійної культури майбутнього вчителя, яке знаходить своє відображення у професійній діяльності. Професійна культура, за С. Вітвицькою, розглядається як певний ступінь оволодіння професією – способами та прийомами вирішення професійних завдань на основі сформованості духовної культури особистості; духовна → професійна → педагогічна культура. Виокремлення педагогічної культури зумовлено специфікою педагогічної діяльності викладача, вчителя, спрямованої на формування особистості, здатної у майбутньому відтворювати й збагачувати культуру суспільства [3, с. 77].

Висновок. За дослідженнями А. Барабанщикова, О. Бондаревської, М. Букача, О. Гармаша, В. Гринькової, Т. Іванова, Н. Комара, С. Муцинова, О. Рудницької педагогічна культура діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури майбутнього вчителя: моральною, естетичною, розумовою, правовою, музичною, політичною, екологічною та іншими, оскільки є інтегрованим показником інших видів культур, їх складовою.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Ґрунтуючись на вищевикладених положеннях, подальший наш експеримент присвячений розробці структури музичної культури майбутнього вчителя, за основу якої ми обираємо таку модель: духовна культура → професійна культура → педагогічна культура → музична культура.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 110 с.
 2. Беземчук Л. В. Формування музичної культури школярів як сучасна проблема художньої дидактики / Л. В. Беземчук // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 11 (174). – С. 6–11.
 3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за модульно-рейтинговою системою навчання [для студентів магістратури] / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
 4. Гордийчук А. Н. Педагогические условия формирования музыкальной культуры студентов педвузов : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теория и методика профессионального образования” / А. Н. Гордийчук. – К., 1990. – 21 с.
 5. Горюнова Л. В. Теория и практика формирования музыкальной культуры младших школьников : автореф. дис. на соискание научн. степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 “Теория и методика обучения (музыкальное воспитание)” / Л. В. Горюнова. – М., 1991. – 38 с.
 6. Кабалецкий Д. Б. Педагогические размышления : избранные статьи и доклады / Д. Б. Кабалецкий. – М. : Просвещение, 1986. – 336 с.
 7. Радынова О. П. Музыкальное воспитание дошкольников : учебн. пособие [для студентов высших учеб. заведений] / О. П. Радынова. – М. : ВЛАДОС, 1994. – 240 с.
 8. Тельчарова Р. А. Уроки музыкальной культуры / Р. А. Тельчарова. – М. : Просвещение, 1991. – 158 с.
- Дата надходження статті: 03.11.2010 року.
Дата прийняття статті до друку: 25.11.2010 року.

УДК 37.01.(09)

В. О. Вихрущ,
доктор педагогічних наук, професор
(Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка)

АКСІОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ М. КОРФА. ШКІЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Постановка проблеми. Аксиологічні проблеми вітчизняної педагогіки початкової освіти другої половини XIX століття було обумовлено прагненням педагогів і методистів запозичити та пристосувати зарубіжні ідеї й методи до умов існування народної школи. Саме цим, насамперед, характеризується спрямованість педагогічної думки у Лівобережній Україні, підпорядкованій Російській імперії. Як стверджує у своїй статті “Загальнонародські ідеали у народній школі. Барон М. О. Корф” П. Каптерев, “...власне народна російська школа оновилася і розвинулася саме завдячуючи працям помірних запозичувальників іноземних ідей і методів... [4]”, насамперед, М. Корфа. Разом з тим, сприймати науково-методичну діяльність земського педагога барона М. Корфа лише як пристосування ідей німецької педагогіки до